

Gőzbetyárok

A magyar steampunk szubkultúra nyomában

PATRIK BAKA L.

Steampunks – In the Wake of the Hungarian Steampunk Subculture

Keywords: subculture research, steampunk, anachronism, alternative personality (steamsona), DIY, do-it-yourself, craftsmanship, short interviews

---

„A fogaskerék legyen veled!”
(Tóth Emese)

„[A steampunk az, a]mikor a goth-ok felfedezik a barna színt.”
(ismeretlen eredetű meghatározás)

A szubkultúrákról

Mindannyiunkat szubkultúrák sokagása vesz körül, még ha ezt sokszor nem tudatosítjuk is. Kétségtelen persze, hogy akadnak köztük jóval elterjedtebb fajták, és nagyon ritkák is – mely arányok államonként és régióként nagyban változhatnak –, s bizony még a szakirodalmat szemlélve sem teljesen egyértelmű, hogy pontosan hol is szükséges meghúznunk a szubkultúra mint fogalom és jelenség határait.

Ahogy azt remek szintézis tanulmányának nyitányában Kacsuk Zoltán is megjegyzi:

magát a fogalmat számos értelemben használták, illetve használják (részkultúra, alárendelt kultúra, speciális csoportok kultúrája stb.), illetve ezzel összefüggésben igen különböző csoportokat tekintettek és tekintenek a különböző elméletalkotók szubkultúrájának (minden elképzelhető alcsoport, fogyasztási csoportok, etnikai kisebbségek, szexuális kisebbségek, foglalkozási csoportok, különleges helyzetben levők csoportjainak kultúráit stb.). Másrészt nagyon sok alternatív fogalom van használatban azoknak a társadalmi jelenségeknek és csoportoknak a megnevezésére, amelyekre a szubkultúra kifejezést is alkalmazták már, illetve jelenleg is alkalmazzák (pl. hobbi, csoportkultúra, ifjúsági kultúra, rajongói kultúra, milió, életstíluscsoport, színtér, neo-törzs stb.).

(Kacsuk 2005, 91. p.)

Ilyen széles körű szubkultúra-horizontból szemlélődnek a Jakab Albert Zsolt és Keszeg Vilmos szerkesztette *Csoportok és kultúrák – Tanulmányok szubkultúrákról* (Jakab–Keszeg 2007) című kötet dolgozatai is, de fontos megjegyeznünk, hogy a hazai szubkultúra-kutatás jelentős része a deviancia felől közelíti meg a kérdéskört (vö. Rác 1998; Piczil 2002).

Az alábbiakban mi ahhoz a szubkultúra-szemlélethez igazodunk, amit a Szapu Magda által szerkesztett *Ifjúsági „szubkultúrák” Magyarországon és Erdélyben* (Szapu 2004)

című kötet esettanulmányainak szerzői is követnek, a szubkultúrákat mindenekelőtt aktuális művészeti/kulturális vonatkozások mentén határozva meg (Szapu 2004, 15–17. p.). Jelen szöveg berkein belül így kívánunk rendet vágni a szubkultúra fogalmára vonatkozó, Kacsuk Zoltán által is jelzett, túlonúl kiterjedt értelmezési és vonatkozási keretben.

A szubkultúra (esetünkben) tehát olyan egyének csoportját jelöli, akik elkötelezett rajongói valamely (pop)kulturális jelenségnek, s ezen irányultságukat jól azonosítható jelek segítségével a társadalom többi tagjával is tudatni kívánják. A rajongás tárgya az esetek többségében valamely zenei irányzat, de lehet egy tágabban értett (képző)művészeti ág is, vagy több, különböző művészeti és mediális forma egybefonódása. A szub- előtag eredendően azt volt hivatott kifejezni, hogy az adott irányzat nem a kultúra klasszikusnak mondható fősodrába tartozik – másként: nem mainstream jelenség –, hanem annak egy sajátos *alirányzata*, amelynek kedvelői nem a társadalom többségét teszik ki. Ezt a vonatkozást azonban mára árnyalni kell.

Az elköteleződést jelölő szimbólumok egyszerre idéznek elő két, egymással ellentétesnek is tétélezhető hatást, hisz amíg általuk azonnal bensőbb, közösségi viszony létesül az egymást akár nem ismerő, ám ugyanazon szubkultúrához tartozó egyének között, addig a csoporton kívül állóktól rögtön és hatványozottan el is különítik viselőjüket. Az emlegetett jelek többnyire a ruházat és a kiegészítők által jutnak kifejezésre, de megmutatkozhatnak a testen is, például tetoválások formájában, s néhány szubkultúra esetében a hajviselet is igencsak árulkodó lehet.

Utóbbira jó példa a punk szubkultúra, melyet a tüskés, tarajszerű, színes frizura jellemez, a fémveretes, fekete színű bőr, esetleg farmer viselettel és vasorrú, színes vagy fekete bakancsral kiegészülve (Lovas 1994). De ilyen a rasztafari mozgalom is, amely egyfelől vallás (Barrett 1997), tájainkon azonban, kissé lágyabb színezetet öltve inkább csak a reggae zene kedvelőinek csoportja. Utóbbiakat a raszta hajviseleten és az etióp zászlót idéző, zöld-sárga-piros trikolor színű ruházaton való hangsúlyozásán túl a marihuána iránti hathatós vonzalom jellemzi (Veres 2016). A harmadik legismertebbnek talán a goth/gót szubkultúra számít, amely a metálzene kedvelőinek azt a misztikum iránt elkötelezett ágát jelöli, akik a punk-rockos, vasveretes viseletet kifinomult, a tizenkilencedik századot idéző fűzőkre, szoknyákra, nercharisnyákra és csipkére cserélik, de mindig feketében, mely tónus a hajszínré és az erős sminkre is kiterjed, egyfajta sötét vintage-t teremtve meg.¹ Ennek a csoportnak a jegyeit vették át a vámpír szubkultúra tagjai is, akik a gótikus, vérszívó legendák elkötelezettjei.

Feltehetnénk a kérdést, hogy a fentiek fényében szubkultúráknak számítanak-e az egyes nemzetek és etnikumok népzenei, kiknek csoportjai ugyancsak művészeti alapon szerveződnek, ráadásul legalább fellépéseik alkalmával a hétköznapitól jócskán eltérő, archaikus, vidéki viseletben mutatkoznak. A népzenei és néptáncos egyesületek azonban mindig egy adott nemzet kulturális hagyományainak megőrzésére vállalt

1 Részletesebben lásd: Gál 2009/2010. A dolgozat a szubkultúra-kutatás külföldi és hazai történetéhez is meghatározó információkkal szolgál. Hathatósan említi például Paul Hodkinson alapvető munkáját, az *Identity, Style and Subculture*-t (Hodkinson 2002), amely belülről szemlélteti a goth szubkultúra lényegét – hiszen a szerző is annak tagja volt –, új fejezetet nyitva a szubkultúra-kutatás történetében.

koznak, minek okán akkor is mainstream művészeti ágának számítanak, ha az irántuk való érdeklődés és társadalmi érzékenység kimutathatóan csökken is. Identitáspolitikai dimenziójuk révén pedig eleve kiesnek a szubkultúrák közül, mely utóbbiak a nevükben szereplő, alárendelő előtag ellenére is internacionálisak, és nem nemzeti alapon szerveződnek. Raszták nem csak Jamaicában élnek és nem is csak feketék lehetnek, ahogy a gótok sem csak a metálzene paradicsomának számító Skandináviában róják az utcákat. A modern, művészeti/kulturális szubkultúrák nem hisznek az etnikai határookban, azon művészeti irányzatok pedig, amelyek életre hívták őket, minden esetben a nemzetközi populáris kultúra részei. Némely ágazatról mára talán az is elmondható, hogy kiterjedtségével és követőinek számával meghaladta a kanonizált, mainstreamnek számító népi és klasszikus irányzatokat... együttesen pedig biztosan. Utóbbiak réteggkultúrává válása s a populáris előtérbe kerülése révén óhatatlanul levonhatjuk a konzekvenciát, hogy a popkultúra lett az új mainstream, amely persze decentralizált, és több, párhuzamosan egymás mellett létező, egymással összefonódó szubkultúra szövedéke. Művészeti/kulturális dimenzióban a terminus véleményünk szerint legbátrabban ilyen értelemben használható, hogy bár alárendeltje, részhalmaza valaminek, de az nem a klasszikus, hanem az annak helyébe lépő populáris kultúra.

Ez a dolgozat arra vállalkozik, hogy ebből a pozícióból szemlélődve mutassa be a magyar steampunk szubkultúrát – a gőzbetyárokat, ha tetszik –, egy olyan jelenségről tudósítva, ami meglehetősen kicsi, de mégis igen színes éke a hazai kulturális/szubkulturális térképnek.

Felvezető gondolatainkat követően munkánk három nagyobb egységre tagolódik. Az első a gőzvándál-jelenség minden megnyilvánulási formáját feldolgozni kívánó kötet, a *The Steampunk Bible* (VanderMeer–Chambers 2011)² gőzbetyár szubkultúrával foglalkozó fejezetére fókuszál, és annak megállapításait integrálja. A második szakasz ezek felől nyit horizontot a szubkultúra hazai vetületének tevékenységi körére, mindennek előtt a magyar steampunkokhoz fűződő online fórumokon fellelhető információk alapján. Befejezésül három rövidke interjút közlünk, a társaság illusztris alakjait kérdezve mindennek előtt arról, hogy mit is jelent a számukra steampunknak lenni. Az egyes alfejezetekben egyéb hazai, gőzbetyár vonatkozású érdekességekre is kitérünk majd.

1. A steampunk szubkultúra

A gőzvándál-jelenség idehaza sem ismeretlen, hiszen a műfajban született angolszász irodalmi és filmes alkotások legsikeresebb darabjait rendre magyarítják, sőt a Főnix Könyvműhely is nagyszámban ad ki a zsánerbe tartozó, magyar szerzők által jegyzett

2 A kötetről írt magyar nyelvű online recenzió (Csörgő 2011) szerzője, Csörgő Norbert magáról a steampunkról is fontos megállapításokat tesz, hisz mint írja: „Viszonylag kevés műfaj mondhatja el magáról, hogy irodalmi alkotásoktól indulva végül odáig terebélyesedett, hogy akár a divat világába is bemerészkedjen.” Az irányzat sikerét abban látja, hogy annak „bizarr, olykor zavaróan idejétmúlt kulcsín[e] mögött rejtőzik a viktoriánus éra minden zamata, amely egyszerre idegen és roppant ismerős”.

regényeket. A szakkritika mindazonáltal komoly hiányokkal küzd, a téma kapcsán pedig jobbra csak internetes cikkeket találni. Angolszász fronton azonban két folyóirat is rendszeresen foglalkozik a steampunkkal, az egyik a *SteamPunk Magazine*,³ a másik pedig az online *Neo-Victorian Studies*,⁴ a legfontosabb teljesítményt/monográfiát azonban kétségtelenül Jeff VanderMeer és S. J. Chambers jegyzi, *The Steampunk Bible* címmel. A köteten belül a kiterjedt című *Hair Stays, Goggles, Corsets, Clockwork Guitars and Imaginary Airships. Fashion, Accessories, Music, and the Steampunk Subculture* (VanderMeer–Chambers 2011, 130–175. p.) fejezet szolgáltatja a legfontosabb információkat témánkhoz.

A szerzők ebben a szakaszban azt állítják, hogy a viktoriánus éra technológiájának futurista felpörgetésében és a kor társadalmi viszonyainak fellazításában érdekelt steampunk irodalomtól a szubkultúra létrejöttéhez vezető legfontosabb lépést a divat által sikerült megtenni,⁵ az 1990-es évek végén. A viktoriánus éra öltözködését megelevenítő ruhakölteményeit Kit Stølen, egy New Yorkban dizájn- és divattervezést tanuló diák nevezte először steampunk stílusúaknak. A K. W. Jeter által 1980-ban spekulatív fikciós irányzatként használt kifejezés így nyert újabb értelmet. Művésztársaival Stølen meglovagolta a nagyvárosi és online közösség különösség iránti érzékenységét – s egy-szersmind a Verne- és Wells-hagyományt –, munkáikat azonban nem pusztán kifutókra, hanem mindennapi viseletre is tervezték. A látvány s az elegancia, esetenként a túlzás, a túldíszítés és a giccs is különösen fontosak voltak a számukra – ellentétben a szimpla punkokkal –, s ők vonták be a DIY, azaz a „csináld magad” elemet is, ami szubkultúra-fronton ugyancsak újdonságnak számított. A steampunkokat máig jellemzi, hogy maguk készítik és teszik anakronisztikussá viseletük alkotóelemeit, borítják be barna bőrrrel, rezes és óarany tónussal, festékkel, fogaskerekek garmadájával frakkjaikat, cilindereiket, szoknyáikat és gázmaszkjaikat. S mindez a technikai eszközökre is érvényes, elvégre a gőzvándál zsáner nem kíván megválni napjaink szerkezeteitől, hanem sajátos időkeverése révén lehetővé teszi, hogy a ma technológiája, azaz monitorok, mobiltelefonok, digitális adathordozók jelenjenek meg a megidézni/megteremteni kívánt közegben. Sőt, szívesen bevonja akár a jövő képzeletbeli sugárvetőit is, az egyedüli kikötése csak az, hogy látszólag mindenről a tizenkilencedik század tónusa verődjön vissza... és semmiképp se a műanyagé. Lőrinczy Judittal szólva:

3 A SteamPunk Magazine online fórumát lásd: <http://www.steampunkmagazine.com/>. A lap digitális variánsai egytől egyig letölthetők a „Download” fejléc alatt.

4 A Neo-Victorian Studies főoldala a következő linken érhető el: <http://www.neovictorianstudies.com/>

5 A steampunk divatjával már olyan neves fórumok is a címlapjukon foglalkoztak, mint a The New York Times – a cikket lásd: La Ferla 2008 = http://www.nytimes.com/2008/05/08/fashion/08PUNK.html?_r=0 –, a magyar online fórumok pedig 2013–2014-ben szentelték neki a legnagyobb figyelmet, hiszen az IBM a 2014-es év potenciális divathullámát látta benne. Egy-két cikk ebben a vonatkozásban: Origo 2013 = <http://www.origo.hu/techbazis/20130203-az-ibm-szerint-2014re-vilaguralomra-jut-a-steampunk.html>; Nyugat.hu 2014 = http://www.nyugat.hu/tartalom/cikk/85284_ezt_fogod_hordani_jovore_hodit_a_gozpunk.

Olyan mozgalom, amelyik azt vallja, minden gépezetet fel kell szabadítani a pusztá funkcionális alól, és tervezzék őket az álmok és vágyak szerint[!]

[...]

A képzőművészeti steampunk szembeötlő, és a dekadencia, az ornamentika használata, szecessziós és eklektikus jellegzetességek, rokokó és archaizálás jellemzi. Hódít az iparművészetben és a tárgykultúrában, és bár nemigen készülnek valóban gőz meghajtású „kűtyük”, az alkotók egyszerűbb utat választanak: az elektromos készülékeket külsőségeiben „steampunkosítják”.

(Lőrinczy 2011)

Az elrejtett belső, a mechanikai titok tehát különösebben nem számít. Egyszerűen csak tűnjön úgy... külsőleg tűnjön úgy, *mintha* az adott tárgy beleillene a korba. Bari Máriausz a steampunk barkácsolóművészek kapcsán jegyzi meg, hogy:

Különös, ellentmondásos hagyománytisztelet bújik meg e mesterekben: számukra a fogaskerekek, a sárgaréz, a bőr vagy a csiszolt fa szerete egyfajta lázadás a mai kor tömegtermékei ellen, amelyek gyártásuk pillanatában már elavultak és amelyeket múzeumokban sem igen látni majd viszont.

(Bari 2007)⁶

A *SteamPunk Magazine* egyik alapítója, Libby Bulloff szerint a szubkultúra két csoportra bontható. Az első ág a cosplay-típusú rendezvényekhez kötődik, akik jobbára a zsáner ikonikusabb szereplőtípusainak, léghajókapitánynak, feltalálónak vagy kalóznak öltöznek be, míg a másik könnyebben áthágja a műfaj és az éra kereteit, s úgy steampunkosítja öltözékét, hogy az akár a mindennapokban is viselhető legyen. Maga Bulloff is tisztában van azzal, hogy a gőzbetyár ruházat általánossá tétele nagy kihívás, hiszen a privát társaságokban beöltöző, összegyűlő tagok közül is sokan kivitelezhetetlenek, drágának és a társadalom számára is nehezen befogadhatónak vélik annak mindennapos viseletét. Az irányzat egyik értelmezője, Evelyn Kriete szerint azonban a neo-vintage steampunk-stílus mindennapi(bb) elterjedése válasz lehetne technicizálódott korunk steril öltözködési formáira, és egyfajta „különösen elegáns” viseletként kanonizálódhatna. Utóbbi igazolnák például azok az egyre elterjedtebb esküvők is, amelyeket teljes egészében steampunk stílusban szerveznek meg.⁷

Libby Bulloff a steampunk divat négy ágáról értekezik a *Bibliában*, amelyek bár kivitelezésükben is visszatükrözik a megnevezésüket, egyfajta fokozatokként is értelmezhetők a használt gőzvándál elemek mennyiségének tekintetében:

6 Bari állítását erősíti meg egy elismert, hazai gőzbetyár művész, Sztojanov Peter Jr. is, mondván: „A steampunk nem szabad, hogy tömeggyártás legyen, ez nem manufakturális rendszer, csak az egyedi, kézzel készült steampunk az igazi!” (Magyar Természettudományi Múzeum Blog, 2017. = http://mttmuzeum.blog.hu/2017/08/07/steampunk_alchemy_riport_steampunk). Sztojanov Peter Jr. munkái online is megtekinthetők, a következő linken: <http://www.steampunkalchemy.com/hu/galeria>

7 E téren már hazai példa is hozható: Nagy Krisztina 2015 = https://velvet.hu/randi/2015/07/01/annamarianak_es_balazsnak_iszonyu_meno_steampunk_eskuvoje_volt/

– Az *utcai csibész* (The Street Urchin) közülük a legvagányabb. A kezeket, vállakat, esetleg a lábat szabadon hagyó öltözéket visel, amely különösen meggyőző tetoválásokkal kiegészülve. A legpunkosabb típus, használt, tépett, koptatott elemek jellemzik, visszatükrözve, hogy viselőjük a társadalom alsóbb osztályaiból került ki. Ha egy kicsit koszosnak, lecsúszottnak hat, annál hitelesebb.

– A *feltaláló* (The Tinker) már elegánsabb figura, de leginkább mégis az őrült elemek jellemzőek rá, legyen szó a tépett hajról, a fül mögé dugott ceruzáról, a soksebes bőrkabátról, vagy a legelképesztőbb, bárhány lencsével felszerelt szemüvegekről, amelyeken át mind közelebről meg lehet szemlélni a kémcsövek tartalmát.

– A *felfedező* (The Explorer) hivatalos definíciója szerint az, aki ismeretlen tájak nyomában jár. Az öltözék összeállításához is ez a meghatározás a legnagyobb segítség. Dominálnak hát a földszínek, a magas szárú csizmák, a csúcscsúcsok, a korai pilóták goggle-szemüvegei, az enyhén katonai, francialégiós jelleg... de megteszi a cserkésztonus is. Úgy az igazi, ha a feltűzött szoknyának vagy a felhajtott nadrágnak köszönhetően a meleg, kötött lábszárvédők/zoknik felső része is kilátszik.

– A *műkedvelő* (The Aesthete) a legtúlpörgethetőbb stílus, grófok és nemes kisaszszonyok viselete ez, extravagáns, bohém, „anarcho-technofetiszta” jegyekkel. Magas sarkú csizmák, sétatálcák, frakkok, selyembrokát blúzok, ingek és rojtos nyakkendők, corset-k, ragyogó ékszerek, tollas vagy csipkekesztyűk, kamáslik, a férfiak szemén monoklik, a hölgyek kezében cigarettaszípkák jellemzik. A műkedvelők a főúri osztály tagjai, közvetlen szomszédságban Dorian Grayjel.

Az irányzat továbbélésére vonatkozóan az alkotók bizakodóak. Egyrészt a csinálnak magad jellegét emelik ki, másrészt a választott éra megkérdőjelezhetetlen eleganciáját s a benne rejlő látványt, harmadrészt a gőzbetyár szabadságot, ami pedig kitágítja az adott kor lehetőségeinek kereteit is. Ez alatt nem pusztán arra kell gondolnunk, hogy a brit jellegét színeznél lehet a kor bármely nemzetének kulturális sajátosságaival – a vietnámi származású Diana M. Pho és a cherokee indián ősökkel rendelkező Britney Frady-Williams steampunk művészekként épp ezt teszik –, hanem arra is, hogy punk jellege okán éppúgy levetkőzi a férfiorientáltságot, ahogy a társadalmi osztályok közti átjárás lehetetlenségét, vagy épp a rasszok közti egyenlőtlenséget is. A steampunk a feszes keretekkel jellemezhető viktoriánus kort épp ezektől a jegyeitől szabadítja meg, s teszi egyenlőségpártivá, minden lehetséges téren.

Mint az már az eddigiekből is kitűnhetett, a gőzvándárság nagyban különbözik a felvezetőben bemutatott szubkultúráktól. Az első ilyen eltérés az, hogy nem zenei irányzathoz kötődve alakult ki, igaz, mára számos gőzvándál zenekar ismeretes. Angolszász vonalon ilyen például az Abney Park, az ArcAttack, a The Clockwork Quartet vagy épp a Rasputina, idehaza pedig a The Lies of the Machine a legismertebb. A steampunk muzsika időtlennek hat, de nem veti meg a modern technológiát. Olyan zene, amit alkotói szerint az 1890-es évek táncházaiból sem utasítottak volna ki, ha megnyíltak volna a világ és a technika határai, engedve betüremkedni a napjainkban ismert hangszereket, komponálási lehetőségeket, stílusokat és az egyes nemzetek tradicionálisnak számító rigmusait. A zenekarokat mindezen túl jellemzi a színpadiasság, a performance-ok, a gótika és a viktoriánus kor inspirálta látvány, a játékoság, a spontaneitás, de a sötét-ség is, s különösen fontos számukra a narratíva, azaz a történetmesélés. Utóbbi sajj-

tosság azért is meghatározó, mert a többi szubkultúrával szemben a steampunk mindenekelőtt az irodalom felől jön,⁸ határtalan fantáziával szárnyaló, cselekményüket a viktoriánus korban játszató, ám annak technológiáját túlpörgető regényekre alapozva. K. W. Jeter *Morlockok éjszakája*, Tim Powers *Anubis kapui*, William Gibson és Bruce Sterling *A gépzet*, vagy legújabban Scott Westerfeld *Leviatán*-trilógiája mind meghatározzák a műfajt, s úgy hatnak a gőzbetyár divattervezőkre, mint azok rájuk, művük írásakor. A kreatív munka, a tárgyak viktoriánussá és edwardiánussá tétele, a barna bőr, az arany és a réz tónus, a fogaskerekek, a fejdíszek, a repülősszemüvegek, az ujjatlan kesztyűk, a zsebórák, a sétatálcák, a hosszú szárú csizmák vagy a combfixek legelképezhetőbb kivitelezése, formái és kombinálása, s a még Tesla által is megirigyelhető szuperfegyverek mind hozzájárulnak a stílus kiteljesedéséhez.

És ami még mindezen sajátosságokon túl is nagyban megkülönbözteti a steampunkokat más szubkultúrák tagjaitól, az az alternatív személyiség és élettörténet, a persona helyett létrehívott „steamsóna”, amit magyar nyelvre igen nehezen ültethetnénk át, legfeljebb *gőzlélekként* vagy *gőzszellemként* emlegethetnénk. A csoport minden tagja maga alkotja meg saját steamsónáját, az általa ismert gőzbetyár világoktól inspirálva. A steampunk összejöveteleken – amelyek korántsem mindig cosplay rendezvények, hanem lehetnek akár teaversenyek is – ilyenformán nem egyszerűen csak egy irányzat rajongói gyűlnek össze, nem mindennapi emberek, de léghajókapitányok, elveszett trónörökösök, bohém bárónők, akik az adott közösségen belül fiktív személyiségükhöz, gőzlelkükhöz igazodva viselkednek, választott nevükön szólítják meg egymást, vagy fonják össze együtt, ha kell, egy sosem létezett, általuk mégis élővé tett világban megélt kalandjaikat.⁹ Nem mindenki született írónak, s rendezőként sem kivitelezheti bárki az álmait, de a történeteket mindannyian szeretjük, s a szürke hétköznapiakból is oly sokan lépnének ki szívesen, legalább egy kis időre, hogy valaki más kalandos életébe csöppenjenek bele. Gőzszellemük révén a steampunkok épp ennek lehetőségét teremtik meg. A sok minden egyéb mellett ez a közösségépítő erőként is jellemezhető sajátosság kétségkívül egyedivé teszi a gőzvándalokat más szubkultúrákhoz képest.

2. A magyar gőzbetyár közösség

Az iménti fejezetben tárgyalt vonatkozások az internacionális értelemben vett steampunk szubkultúra sajátosságai, jellemzői voltak, ilyenformán pedig nemcsak az angolszász gőzvándál társaságokra érvényesek, hanem egyszersmind a magyar gőzbetyárookra is.

-
- 8 Érdemes egy pillantást vetni az irányzat irodalmi dimenziójáról értekező cikkre a Galaktika online-on: Rondaar 2014 = <http://galaktika.hu/a-steampunk-kronikaja/>
- 9 Az egyik legfelkapottabb női magazin, a Marie Claire hazai vetülete a steampunk közösségen belül életre hívott alternatív személyiséget úgy írja le, mint ami nagyban hozzájárult interjúalanya önkiteljesedéséhez. Vö. Bobak 2017 = <https://marieclaire.hu/eletmod/2017/05/26/modern-atvaltozasok-lanyok-akik-a-beoltozos-szubkulturakban-talaltak-meg-onmagukat/>

Mint azt interjúalanyainktól megtudtuk, a magyar steampunkokat 2017-ig a *Hungarian Steampunk Community* néven ismert egyesület tömörítette a zászlaja alá, melynek online fóruma bár azóta is aktív,¹⁰ tényleges társaságként azonban már nem működik. Ma a legfőbb szervezői és népszerűsítő tevékenységet az annak helyében létesült *Retrofuturisztikus Kulturális Egyesület* (RKE) végzi, melynek munkájáról viszont továbbra is a *Hungarian Steampunk Community* fórumán találjuk a legtöbb információt. Mindennek legfőbb oka feltételezhetően az évek során kialakult hagyomány, s egyzersmind az is, hogy az RKE nem működtet saját online felületet. A *Hungarian Steampunk Community* facebookos profiljába olvadt bele a 2008–2013 között működő blog, a *St!mpank*¹¹ is, amely az egyesület korábbi világhálós központja volt, s mindmáig egyenes átirányítást biztosít az utódfelületre.

Alapvetően mindkét említett oldal ugyanazt a funkciót látta/látja el: hogy tudósítson a magyar gőzbetyár közösség legfrissebb rendezvényeiről, pályázatairól, a steampunk szubkultúra tagjait potenciálisan érdeklő magyar és világviszonylati újdonságokról,¹² irodalmi,¹³ filmes,¹⁴ zenei teljesítményekről, a gőzvándál divat legfrappánsabb megoldásairól, s különösen fontos a „csináld magad” típusú ötlettárak folyamatos frissítése is,¹⁵ a ruházat, az eszközök és a kiegészítők legszélesebb tárházára vonatkozóan, a közösség elé tárva a munkafolyamat megannyi fázisát, inspirációul.

10 A Facebookon jegyzett oldal nemes egyszerűséggel a társaság nevét viseli, s a legtöbb magyar nyelvű, steampunkkal foglalkozó internetes felület végeredményként ehhez vezet el. A *Hungarian Steampunk Community* facebook-profilját lásd: <https://www.facebook.com/sztimpank/>

11 A *St!mpank* blog a következő linken érhető el: <http://sztimpank.blog.hu/>

12 Az Index nem is olyan rég egy új, budapesti steampunk kocsmáról, a *Krak'n Town*-ról írt. Lásd: *Klág 2016* = https://index.hu/kultur/2016/09/19/krakn_town_kraft_sor_steampunk_rakoczi_ter/. Szinte ugyanekkor nyitotta meg kapuit a szolnoki Sörárium is. Lásd: *Diningguide 2016* = <http://www.diningguide.hu/steampunk-szolnokon-megnyitott-a-sorarium/>

13 Kevesen tudják, de az első magyar proto-steampunk regény Jókai Mór nevéhez fűződik. Szécsi Noémit idézzük: „Jókai már akkor – 1872–74-ben – megírt egy steampunk regényt, amikor a műfaj még nem is létezett... A jövő század regénye az 1950-es években játszódik, az uralkodót Habsburgi Árpádnak hívják, a repülés és a villamosság a mindennapok része, egy ichor nevű csodatalálmány pedig a műanyag uralmát vetíti előre. [...] Aki a magyarság végső diadalára kíváncsi, ha máshol nem, ebben a regényben megtalálja.” (Szécsi 2015 = <http://halcsontosfuzo.reblog.hu/jokai-190>)

14 Az iránzat a magyar filmet is megérintette – Balogh Levente ebből az aspektusból (is) horizontokat nyit a *Kincsem* című mozira. Mint írja „A *Kincsem* egy olyan népszerű, de a magyar filmesek által eddig nemigen kultivált műfajban készült, amely világszerte számos rajongót tudhat a magáénak: steampunk alkotás, még ha annak a lájtosabb verziója is.” (Balogh 2018 = <https://kronika.ro/kultura/kis-magyar-steampunk-kritika-a-kincsem-cimu-filmrol>) A *Kincsemen* túl készülöben van az *Irinyi* című, már keményvonalasabb steampunk kisfilm is; Soós Tamás cikkének címe – *Steampunk rövidfilm készül a magyar tudósról, aki szabadságharcos robotot akar építeni* – sok mindent elárul a témáról (Soós 2017 = <http://hu.ign.com/irinyi/25539/news/steampunk-rovidfilm-keszul-a-magyar-feltalalorol-aki-szabads>)

15 A DeviantArt képzőművészeti oldal *Hungarian Steampunk* alcsoportja a magyar gőzbetyár művészeket toborozza, egy helyre gyűjtve az alkotásaikat is. Felületüket lásd: <https://hungariansteampunk.deviantart.com/>

A két felület közt első ránézésre egyszerre fedezni fel mennyiségi és jellegbeli különbségeket is. Annak ellenére például, hogy egy Facebookon működtetett oldal kétségkívül kevesebb energiárfordítással tartható fenn, mint egy blog, a St!mpank nagyságrendekkel több információt közölt működésének cirka öt esztendeje alatt, és azok közt a megrendezésre kerülő események semmivel nem voltak jelen nagyobb arányban, mint a fentebb felsorolt témák bármelyike. Ezzel szemben a Hungarian Steampunk Community aktív, facebookos oldala mindenekelőtt a Retrofuturisztikus Kulturális Egyesület társasági rendezvényeire fókuszál, s az egyéb szubkulturális kérdéskörök kisebb arányban, inkább csak színesítésként jelennek meg rajta. Mindez persze nem feltétlenül negatív fejlemény, hiszen a blogfelület bár már nem frissül, mindmáig elérhető, s számos, érvényét nem veszített információval és segédlettel szolgál a mozgalom iránt érdeklődőknek, a Facebook oldal rendezvényorientáltságából pedig egyfajta vitalitás, élő szubkulturális jelleg olvasható ki.

Mindemellett pedig azt is meg kell jegyeznünk – és ez nagyban árnyalja, vagy ha úgy tetszik, helyre is rántja a helyzetet –, hogy az RKE aktív fóruma a blog-időszakkal ellentétben decentralizáltnak számít, hiszen a társaság ikonikusabb, a divat és a barkácsolás iránt hatványozott érdeklődést mutató figurái saját, ám a „központ” felől könnyen elérhető Facebook-profilokat tartanak fenn, természetesen steamsonájuk neve alatt.¹⁶ Ezekon a felületeken az érdeklődő megannyi, igazán friss DIY munkafolyamatot fedezhet fel – sőt a központi fórum egyik nyílt alcsoportja, a *Steampunk DIY kibeszélős fórum – hogyan csináld – mit, hol kapni stb...* nevű is ezzel a céllal létesült¹⁷ –, s a női és férfi gőzbetyár divattippekről, társasági eseményekről, jótékonyasági rendezvényekről vagy hasonló céllal terjesztett steampunk tárgyokról éppúgy tájékozódhat. Összességében tehát azt mondhatjuk, hogy a St!mpank blog berekesztése után a magyar gőzbetyárok közössége mára több, párhuzamosan létező felületen él tovább, mindenekelőtt a Facebook közösségi hálón.

16 Az egyik legfontosabb az ifj. Mizsei László steamsonájának neve, *Dr. Leslie Aromo – Steampunk Inventor & Craftsman* alatt megtalálható profil, mely a következő linken érhető el: https://www.facebook.com/drlesliearomo/?hc_ref=ARTjt9N9q90evHX1o-BovalETou-QZWaUHLNjJGPzDsD_nmTgnLB-1MqJYyLwsgbiqOU. A feltaláló legutóbb épp a 2018. február 3-án megrendezett Évnyitó Teapárbajról tudósított, melyet a Retrofuturisztikus Kulturális Egyesülettel karöltve szervezett meg. Az esemény helyezettjei Vörös Zoltán – Zackary mester – remekbeszabott steampunk kitüntetéseit vehették át, melyek más alkotásaival egyetemben a Coolgear Steampunk név alatt futó profilján tekinthetők meg, ezen a linken: <https://www.facebook.com/coolgearsteampunk/>. Mint azt Dr. Leslie Aromo egy bejegyzéséből megtudjuk, az Évnyitó Teapárbaj lebonyolítását „Madame Flamara Halvorsen, a teapárbajok nagyszonyja, a honi Stampunk közösség első-számú Uzsonna Mestere” vállalta magára. A gőzbetyár közösség megmosolyogtató öniróniája, mindenkori humorra való hajlama már csak ebből a rövidke megjegyzésből is kiolvasható. Aromo korábban a 2017. június 30-án, a budapesti Showbarlangban megrendezésre került SteamFest 2017-ről éppúgy tudósított, mint ahogy több képet is közzétett a Magyarországra látogató, ikonikus izlandi steampunk figurával, Ingimar Oddsonnal való találkozásjáról.

17 Elérhető itt: <https://www.facebook.com/groups/357565547705393/about/>

A Hungarian Steampunk Community elnevezésű felületen jelen szöveg írásakor a 2018. március 16–17-edikére meghirdetett SteamCarnival programjairól olvashatunk, melyet a Ferencvárosi Művelődési Központban tartanak. Ennek éppúgy részét képezi majd az akár bevettnek is mondható, több felvonásos beöltözős show, mint a kirakodóvásár, a teapárba, a piteverseny és a magyar gőzbetyár írókkal tartott kerekasztal-beszélgetés.¹⁸ Az esemény kvázi ráhangolódásaként osztották meg a *Gőzharsona* felületének novellairó pályázatát, amely a kultikusan steampunk figurának számító Nikola Tesla életének és fantasztikus találmányainak újabb újra- és továbbgondolására szólítja fel a pennaforogatókat.¹⁹ Az oldal korábban a Steampunk Halloween legjobb pillanatairól, vagy épp a 2017-es SteamFestről tudósított, mindig bőséges és látványos képanyaggal kiegészülve. Láthatjuk tehát, hogy a hazai gőzbetyárok működnek, és éppen annyira érzékenyek a művészet bármely ága iránt, mint nyugati, keleti, északi vagy épp déli társaik is a Földgolyón.

De most ejtsünk néhány szót a mára már lezártnak is tekinthető St!mpank blogról és cikkeiről. A felület a következő jellemzéssel és célkitűzéssel hirdette/hirdeti magát, rögtön a már hivatkozott főoldalon:

Specifikus gőzblog fogaskerécsuszával töltve és krónikus időzavarral megszóva. Mindenfélét megosztunk, ami a steampunk szubkultúrával, tematikával és stílussal kapcsolatos. Csatlakozz hozzánk Facebookon! Hungarian Steampunk Community.

Noha rögtön a jelzett „blogszünettel” találjuk magunkat szembe, a jobboldalt futó megközelítések szerint azonban 2008-ig visszamenően bátran válogathat az érdeklődő, ha tetszik szerzőnként, vagy az archívumban akár hét/cikk lebontásban is. A „Fontosnak tartjuk” fejléc alatt a steampunk szubkultúra legmarkánsabb ismertetőjegyeivel foglalkozó cikkek sorakoznak: a *Steampunk?*, a „-Punkságok” *elmélete* vagy a *Gőzpunkság viccesen*, a „Top 5” pedig a legolvasottabb írásokat gyűjti egybe, például a *Hol vásárolj steampunk cuccokat?* vagy a *Kreatív DIY divattippek hölgyeknek* címűeket. A „Rovatok” címke alatt az összes írást újra elrendezték, olyan hívószavak alá rendelve őket, mint a „csináld magad”, a „divat”, az „ékszer”, a „gasztró”, a „képregény”, a „képtár”, a „pályázat”, a „programajánló”, a „színház”, a „zene” és mások. A „Ti küldtétek” kategória jórészt a hazai gőzbetyárok kreálmányait és masinériáit tartalmazza, ezek közül a két utolsó *Molnár Ferenc nixie órái* és *Dr. Leslie Aromo páros pendrive-ja* cíkcím alatt lett közzétéve. Az oldal kitűnő keresővel van ellátva, és más steampunk tematikájú felületekre is elvezet. Az utolsó megosztások közt megtaláljuk az Abney Park *Steampunk Revolution*, illetve a magyar Kozmosz zenekar gőzbetyár jellegű öltő, Az *Okosak Földje* című dalainak klipjét, az *Amerikai gépfétis 1876-ból* című írás azonban már olyan szakmaibb témára fókuszál, mint amilyen a Philadelphiában tartott első amerikai világkiállítás ipari vívmányainak bemutatása, Bell telefonjára éppúgy kitérve, mint Corliss gőzgépére is, s az *Azok a bosszantó steampunkok...* című a gőzbetyárok

18 A SteamCarnival programtervezetét lásd: <https://www.facebook.com/events/528736774173219/>

19 A *Gőzharsona* felhívása elérhető itt: <https://www.facebook.com/gozharsona/posts/2063514333917266>

elkötelezettség szerinti kategorizálásába is betekintést enged, szabad fordításban közölve Austin Sirkin dolgozatát.

A „Fontosnak tartjuk” cikkei közt a legmeghatározóbb kétségkívül Tóth Emese *Mi ez a sok „-punkság”?* címet viselő, a 2012-es Őszi HoldfényConon elhangzott előadásának szöveges átirata. A munka a punk szubkultúra felől nyit horizontot a témára, a cyberpunctot éppúgy az állomási köztudva, mint a gőzvándál irányzat számára olyan megkerülhetetlen fogalmak magyarázatát is, amilyen az anakronizmus, az alternatív történelem, az inspirációs korszak, a paleofuturizmus, a szimulákrum és a pastiche. Ezek mentén, Baudrillard szimulákrum-elméletének négy fázisát, a reális múltidézését, az idealizált múltidézését, a paleofuturizmus felfedezését, átalakítását és kihasználását, majd a paleofuturizmus pastiche-ét alkalmazva lépcsőkként (vö. Baudrillard 1996) jut el oda, hogy bemutassa az olyan -punk irányzatokat, mint a stonepunk, a mythpunk, a clockpunk, a steampunk, a teslapunk, a dieselpunk, az atompunk és mások. Munkájában megjegyzi:

a szimuláción végigjutva nem feltétlenül válik valami „-punksággá”. Ahhoz, hogy valami beleférjen a kategóriába[,] a múltidézésen túl valami plusznak kell teljesülnie. A „-punkságok” nem az objektívnek hitt realitást idézik fel, hanem az inspirációs korszak jövőképét, tudományos fantasztikumát.

(Tóth 2012)

A dolgozat kétségkívül kitűnő tájékoztató pont az irányzattal foglalkozók számára, és célzatos továbbírása a blog másik kiemelt cikkének, a *Stílusok és korszakok: az anakronista stílusirányzatok vázlatos áttekintése* (Tóth 2010) című írásnak. A blog a műfaj egyik nagymesterének, G. D. Falksennek a szavait alapul véve közelít a zsánerhez (Postamsterxy 2010), de találni írásokat a steampunk rokon és szubzsánereiről is (Takács 2009a; 2009b), amelyekben oly könnyen elmerülhet és elveszhet a befogadó. De ebben a szövegcsokorban szerepel a Wikipédia magyar nyelvű írása is, amely a szakirodalmat megfelelően használva valóban jó rálátást biztosít a steampunk jelenségre, gondoljunk arra mint kortárs művészeti stílusra – a viktoriánus éra formáinak romantikus életre hívása – és tematikára – az időbeli anakronizmus azon fajtája, amely az elképzelt jövő tematikai elemeiből építkezik –, vagy alternatív művészeti szubkultúrára, amely a legkülönbözőbb művészeti ágakon túl a mindennapi tárgykultúrában és formatervezésben is jelen van.²⁰

A blogról való szemezgetés befejezéséül *A legrosszabb és a legjobb definíciók a steampunkról: viccestől a nevenségesig* (Nowotny 2013) című cikkekre vetünk még egy pillantást, a dolgozatunk legelejére emelt, ugyancsak innen származó, szórakoztató meghatározást toldva még meg néhányal. A steampunk mint irányzat és szubkultúra eszerint leírható úgy is, mint:

- „Viktoriánus sci-fi”
- „Sci-fi az ipari forradalomról”
- „Hipszterek az 1890-es évekből”

²⁰ A Wikipédia *Steampunk* szócikkét lásd: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Steampunk>.

- „Men In Brown”
- „Amit a 21. századi emberek gondolnak arról, hogy a viktoriánus emberek gondoltak arról, hogy milyen lehet majd a 21-ik század.”
- „Fogod a jövőt, meg fogod a múltat, aztán csinálsz belőlük valamit, ami egyikre sem hasonlít.”
- „Egy nem hivatalos verseny, hogy a barna lehető legtöbb árnyalatát viseld – egyszerre!”
(Nowotny 2013)

Tóth Emese *Gőzbetyárok Budapesten* (Tóth 2011a) című, az SFmag-on megjelent remek írása testközelből, egy hazai gőzbetyár szemén át enged bepillantást a szubkultúra életébe, olyan megközelítési stratégiát követve tehát, mint amelyet Paul Hodgkinson működtetett a goth jelenséggel szemben. A cikkből az a következtetés vonható le, hogy a mindennapi járókelő a punkok, gótok, raszták csoportjait látva már nem igazán lepődik meg, de a frakk, a cilinder, a turnúr és a monokli még a Sacura Conon és a Vasúttörténeti Parkban is látványosságzámba megy, nemhogy a Szigeten,²¹ a McDonald’sban vagy a BKV-n – kérdés persze, hogy mi a meglepőbb, a fityegő zsebóra, vagy inkább a csattanó kézcsókok? Szó sincs róla, hogy a Magyar Gőzbetyár Közösség tagjai ne lennének tisztában saját különbségükkel, de mint mondják, aki egyszer ráérez az anakronista dolgok ízére, annak már nincs visszaút. Az egyik alapító, Naftoli György a következőképp fogalmazza meg a steampunk életérzést:

Merj!, és ez mindenre vonatkozik, merj örülni lenni, merj kitűnni, merj újítani, kipróbálni magad dolgokban, amiket még nem csináltál, mert ha valaki úgy van negatív nézőponttal bármiről, hogy azt még nem próbálta, az elég hiteltelenül néz ki.

(Tóth 2011a)

A hazai steampunkok a beöltözős rendezvényekre alapoznak, gőzbetyár felszereléseiket pedig nem a mindennapokban, hanem csak kitüntetett társasági alkalmakkor viselik, amelyek így egyszersmind ünnepnapoknak is számítanak.

Tóth Emese a szubkultúra létrejöttét a St!mpank blog indulásával köti egybe, de megjegyzi, stílusként és tematikaként már Magyarországon is régebb óta létezett. A legtöbb anakronista a 2011-es cikk szerint Budapesten él, és főként irodalmi estekben meg utcai szereplésekben gondolkodik – mint azt a Retrofuturisztikus Kulturális Egyesület napjainkbeli rendezvényeinél láthattuk, ez a lista mára kibővült –, de találni gőzbetyárokat Szolnokon és Győrben is. Utóbbiak akkortájt Csillag Attila rendező körül szerveződtek, s vele forgattak és mutattak be színházi előadásokat.²² Noha Tóth úgy vélte, a steampunk útja idehaza is a színház felé vezet majd, a szubkultúra máig sem alakult át dark cabaret társulattá.

21 A hazai gőzvándalok már több alkalommal is szerepeltek a Sziget Fesztiválon. Legutóbb 2016-ban – vö. Sztójanov 1916 [2016] = <http://www.steampunkalchemy.com/hu/press/hun-steampunk-a-szigeten> –, korábban pedig 2010-ben – *Scriptum Metallum 2010* = <https://www.prae.hu/index.php?route=article%2Farticle&aid=2903>.

22 A Csillag Attila által rendezett *Az őrzők – posztapokaliptikus dark fantasy* című alkotásról a következő cikkben olvashat, s egyszersmind tekintheti is meg azt az érdeklődő: Tóth 2011b = http://sztimpany.blog.hu/2011/11/24/te_milyen_steampunk_karakter_lenell

A cikkíró mindezek után meghatározó hazai és külföldi steampunk alkotásokra is kitér, számára is fontos lesz azonban a „csináld magad” jelleg hangsúlyozása. Balogh Balázsról hivatkozva nagy szerepet tulajdonít az újrahasznosított tárgyakon található rozsdának is. A korrózió szerinte továbbhangsúlyozza a régi kor jelentőségét, és egyzersmind a giccsessé válást is elkerüli. Ezt erősíti meg Ifj. Mizsei László – alias Dr. Leslie Aromo – írása is a hulladékcsökkentők, azaz a Humusz Szövetség online fórumán, aki a steampunk irányzat kitűnő bemutatása mellett leírja, gőzbetyár barkácmesterként mindenekelőtt hasznofémtelepeken, bolhapiacokon szerzi be alapanyagait, s mások régről fennmaradt, kiselejtezett tárgyait is előszeretettel hasznosítja újra. Innen nézve pedig a gőzvandálok, minden neo-viktóriánus, „pöfögő” jegyük ellenére egyzersmind zöldeknek is tekinthetők (Mizsei 2013). Tóth Emese szavaival összegezve tehát:

Egy steampunk kütyü akkor okoz „aha”-élményt, ha benne van a házilag barkácsolt jelleg, ami lelket ad a kütyüknek, tárgyoknak, ami miatt olyan, mintha a nagy padlásáról jött volna. Az időt sose szabad feledni, s kihagyni a játékból. Tudnunk kell, mi az, ami lejárt, de fel lehet eleveníteni, mi az, ami ötvözhető a mával vagy egy elképzelt jövővel.
[...]

Ironikusan szólva nekünk nem szükséges időgép, hogy időben utazzunk. Azt hiszem, ez a legszebb a mai időszemléletben, megengedi, hogy a múlt egyenrangú részévé válhasson a jövőnknek.

(Tóth 2011a)

3. Gőzlélek-vadászat, avagy három interjú három gőzbetyárral

Kutatómunkánk során felkerestük a Retrofuturisztikus Kulturális Egyesület három illusztris alakját, hogy a külső, elemző horizontot elhagyva az élő szubkultúráról is tudósíthassunk, elvégre csak annak meg- és átélőit, a gőzbetyárok tudják igazán, gőzt pöfögő szívvel elmondani, hogy mit is jelent valójában steampunknak lenni. Az itt következő három rövidke interjú, úgy hisszük, kellően kiélelítő majd azt a képet, amit az evidens distanciából vizsgált jelenségről mi magunk készítettünk. A válaszokat értelemszerűen nem látjuk el kommentárokkal, csak a kérdésekért felelünk. Interjúinkkal olyan gőzbetyárokat kerestünk fel, akiknek a neve tanulmányunk korábbi szakasziban is fel-felmerült, s akik nemcsak tagjai, hanem egyzersmind alakítói is a hazai steampunk közösségnek. Mint látható lesz, a nekik feltett öt-öt kérdéssel/kérdéscsoportból az első kettő mindig azonos, a maradék három azonban eltérő, hogy ezáltal is mind kiterjedtebb legyen az a nagyotál, ami a magyar gőzbetyárok jelenéről tudósít.

3.1. Ifj. Mizsei László (Dr. Leslie Aromo)

Hogyan határozná meg a steampunk életérzést? Mit jelent önnek gőzbetyárnak lenni?

– Szerintem ez mindenkinek egy, a saját fejében létező dolog, és mint olyan, mindenki számára mást jelent, mindenki másképp határozná meg. Az én „Steampunk életérzésem” egyfajta vonzalom, egy olyan sohasem volt élethelyzethez, ami még bekövetkezhet egy esetleges civilizációs összeomlás után. Az én „Steampunkom” egy poszt-

apokaliptikus világ, ahol az összeomlás után már sikerült elérni a technikai civilizáció egy magasabb szintjére. Az ebből fakadó öröm és bizakodás, egy új lehetőség, egy új jövővel kapcsolatban, ez adja meg az alapot. Ebben a világban a régi értékek újra felértékelődnek, a személyesség, az egyediség, a kézművesség, a tudás és az esztétika. Egy ilyen világban szívesen élnék. Minden, amit készítek, egy ilyen képzelte világ részét képezi. Ezeket a tárgyakat megtervezni, létrehozni, már maga egyfajta Steampunk „életérzés”, mivel ezzel az általam elképzelt Steampunk világ részévé válok.

Gőzbetyárnak lenni nekem elsősorban önmegvalósítást, másodsorban egyfajta kirándulást jelent egy alternatív valóságba.

Mit kell tudni az alteregójáról – steamsonájáról –, Dr. Leslie Aromoról? Mi a története?

– Dr. Leslie Aromo egy „reneszánsz ember”. Elsősorban feltaláló, kézműves és fegyvermester, de több tudományágban is jeleskedik. Tagja és egyik legfelsőbb vezetője egy Amperita Szövetség nevű titkos társaságnak, mely a tudomány és technológia egész világ számára hasznos vívmányait szeretné elterjeszteni. Ennek legfőbb ellenlábasa egy félvallásos neoluddita szekta, mely a központi hatalommal karöltve ezen törekvések ellen lép fel. Állításuk szerint a tudomány és a technológia okozta a nagy káoszt, amit oly nehezen élt túl az emberiség, ezért azt tiltani, vagy legalábbis korlátozni kell. Ebben a játszmában Dr. Aromo egyfajta diplomata és kém is egy személyben.

Dr. Aromo átvitt értelemben egy „őskövület”. Nem ebből a világból származik, hanem a nagy káosz előttiből. De nem árulnék el több részletet, mivel szándékomban áll egy vagy több novellát írni róla, legyen meglepetés! J

Ön a hazai steampunk (egyik) lelke, főszervezője. Milyen terheket ró ez magára? És mik a tervei?

– Igazán megtisztelő a feltételezés, de erős túlzásnak gondolom, hogy ilyen fontos szerepem lenne a honi szubkultúrában... Bár szívesen vennék részt benne aktívabban, sajnos vannak kötelezettségeim, amelyeknek meg kell felelnem, így nem tudok annyi időt és energiát fordítani rá, amennyit szeretnék. Egyelőre épp elég, hogy a sajátomon kívül még három Steampunk tematikájú FB [Facebook] csoport adminisztrátora-moderátora vagyok. Sajnos a Retrofuturisztikus Kulturális Egyesületre már nem nagyon marad időm. Pedig szívesen segítenék Steampunk rendezvények szervezésében, lebonyolításában.

Azt nem nevezném tehernek, hogy rendszeresen keresnek meg, hogy Steampunkkal kapcsolatos tanácsokat adjak, de már egy akkora munkát, mint például amilyen a Krak'n Town Steampunk „szaktanácsadósága” és gyakorlati munkái jelentettek, már nem vállalnék be szívesen. Persze biztos lenne olyan ajánlat, amit nem tudnék visszautasítani, de csak úgy vállalnám, ha végig élvezhetném az egész folyamatot, s így nem lenne megterhelő...

Terveim közt szerepel, hogy befejezem azt a rengeteg projektet, amit az eddigi évek alatt elkezdtem. Ezek lényegében mind tárgyak, eszközök, amik arra várnak, hogy elkészüljenek. Szeretnék újabbakat is elindítani, nagyon sok tervem van, amiket végre meg szeretnék valósítani. Álmaimban egy saját Steampunk kávézó szerepel, amit magamnak rendezek be, ahol más nem szólhat bele, mi milyen legyen. Az Évnyitó Teapárbaj után szeretném az Évzáró Teapárbajt is megszervezni majd december elején, majd

továbbvinni ezeket a következő években is. Szeretnék több Steampunk rendezvényen is „standolni” és természetesen fotózni is. Ha van rá igény...

Barkácmesterként mi a legfontosabb szempont az anakronisztikus tárgyak készítésénél?

– Az újrahasznosítás és az anyagválasztás. Tárgyaimhoz amennyiben lehetséges, leginkább régi, használt alkatrészeket, alapanyagokat használok. Ez nem csak környezettudatos megfontolásokból fontos, hanem azért is, mert a régi alkatrészek, tárgyak sokat segítenek az elérni szándékozott formavilág, látvány megteremtésében. Nem utolsósorban ez a tartósság alapja is – én nem eldobható tárgyakat gyártok. Anyagválasztás tekintetében „keményvonalas konzervatív” vagyok. Leginkább a Viktória korában is elérhető anyagokat használok, mint például fát, sárga- és vörösrezet, bőrt, üveget, porcelánt, bakelitet. Ezek kinézete a legtöbbször már magában is korhű érzetet kelt. Számomra nagyon fontos a részletgazdagság, mely már maga is egyfajta díszítés. A Steampunk irányzatra amúgy is jellemző az akár a funkcionalitás kárára is menő díszítettség.

Tart fenn kapcsolatot külföldi steampunk mesterekkel is? Hogyan segítik egymás munkáját?

– Szeretem nyomon követni más mesterek munkásságát, akár belföldiekről, akár külföldiekről legyen szó. Nagy kedvencem pl. Tony Cochran, Art Donovan, Lumière de l'Atelier és Franklin Vanseizenberg. Az utóbbival néha levelezünk, de sajnos nem elég jó az angolom, hogy komolyabb eszmecserét folytassunk, viszont ő is tagja a Steampunk Gun Club FB oldalnak, ahol a „kollégák” jó része megfordul.

3.2. Farkas Judit (Madame Flamara Halvorsen)

Hogyan határozná meg a steampunk életérzést? Mit jelent önnek gőzbetyárnak lenni?

– Számomra a Steampunk lényege három pillérre épül. Az alkotás, a közösség és a régi értékek. Egyfajta ellenállás a modern, minimalista, tömeggyártott társadalommal szemben. A Steampunkra épülve létrejött egy olyan közösség, amely arra ösztönzi az embereket, hogy új dolgokat tanuljanak és alkossanak saját maguk, vagy mások számára. Ezek az egyedileg, saját kezűleg létrehozott dolgok pedig értéket, a közösségben elismerést hordoznak. Persze nem lehet mindenki ügyes mindenben, és ez nem is elvárás. A társaság akkor is szívesen lát bárkit, ha ő csak lélekben kedveli a Steampunkot.

Mit kell tudni az alteregójáról – steamsonájáról –, Madame Flamara Halvorsenről? Mi a története?

– Az alteregóm, Madame Flamara Halvorsen egy újjgazdag özvegy. [Az interjúalany itt belső horizontra vált:] Nem nemesi származású, de jómódú családból származom, férjemet a háborúban veszítettem el. A gyászévem alatt arra a megállapításra jutottam, hogy az élet rövid, így hátrahagytam mindent, és a vagyonomat arra használtam, hogy hátralévő időmben izgalmas, kalandokkal teli életet éljek. Az átállás nem ment zökkenőmentesen, de sokat segített a Flying Kraken legénysége, akikhez navigátorként csatlakoztam.

A viktoriánus kor markánsan férfiközpontú volt. Milyen a steampunk?

– A korai viktoriánus kor valóban elég szignifikánsan elkülönítette a férfi- és női szerepeket a társadalomban, oly mértékben, hogy gyűjtőszikrája lett a feminizmus és női egyenjogúság kezdetének, a suffragette [szüfrazett] mozgalommal. Abban az időben is, ha egy nő elég ambiciózus volt, elérhetett bármit, amit szeretett volna. Viktória, a királynő erős vezetőként remek példaképe volt a kor asszonyainak, és sok kiváló nő emelkedett ki. Pl.: Florence Nightingale, Mary Shelley, Marie Curie, Ada Lovelace. Sokat köszönhetünk ebből a szempontból a viktoriánus kornak.

Ami a Steampunkot illeti, mikor a 2000-es évek közepén elkezdett beszivárogni Magyarországra, a nemek aránya erősen a női oldal felé húzott. Később, mikor kezdett egyre ismertebbé, és jobban megértetté válni, hogy ez egy szubkultúra, és nem divathóbort, ez az arány szép lassan kiegyenlítődött, és véleményem szerint jelenleg is körülbelül egyenlő a férfiak és nők aránya a Steampunk közösségben, és ez az arány a közösségi szerepvállalásukban is fennáll.

A magyar gőzbetyár közösségen belül milyen a nemek aránya? Kik viszik a prímet? Van esetleg listájuk a tagokról?

– A magyar Steampunkokat tömörítő első közösség a Hungarian Steampunk Community volt, de ez már csak online működik. Jelenleg a Steampunk szubkultúrával kapcsolatos legfőbb szervezői feladatokat a Retrofuturisztikus Kulturális Egyesület (RKE) végzi. Ez az egyesület egy éve alakult, és főbb feladatai a Steampunk kultúra széles körű megismertetése az emberekkel, a Steampunk alkotók összefogása és támogatása, valamint rendezvények szervezése és lebonyolítása. Az egyesület tagjait nem sorolnám fel név szerint, de figyeltünk arra, hogy a szubkultúra minden szegmenséből legyen, aki képviselteti magát benne. A tagok aránya 60-40%-ban a férfiak irányába húz.

Mit kell tudni a rendezvényeikről? Mi a céljuk, mi a feladatuk?

– Mint említettem, az RKE egyik fontos feladata a rendezvények szervezése. Az egyesület több kisebb rendezvény tart, például piknikek, beszélgetős estek, múzeumlátogatások, teapárbajok. Ezek a találkozók többnyire kis létszámban zajlanak, és arra hivatottak, hogy fenntartsák a kapcsolatot a szubkultúra tagjai között, és szorosabb közösségé kovácsolják őket.

Ezek mellett a Retrofuturisztikus Kulturális Egyesületnek három nagyszabású rendezvénye van.

Idén márciusban először kerül megrendezésre a SteamCarnival, ami nevéhez méltón karneváli hangulatot próbál létrehozni, bazárokkal, programokkal, a végén egy jótékonyági bállal és felvonulással.

A SteamFest, amit általában nyár elején szoktunk rendezni, inkább zenés, szórakoztatóbb jellegű összejövétel koncertekkel. Egy Fesztivál.

Valamint a hat évre visszatekintő, szinte minden évben szeptember végén megrendezésre kerülő EuroSteamCon, ami egy, a szubkultúrát bemutató kulturális esemény, ahol kiállítások, előadások és egyéb interaktív programok keretében próbálunk minél többet bemutatni a világunkból.

3.3. Vörös Zoltán (Zackary mester)

Hogyan határozná meg a steampunk életérzést? Mit jelent önnek gőzbetyárnak lenni?

– Csalódást kell okozzak, de erre nincs egyszerű válasz. Az életérzés szubjektív. Nagyon kevesen vannak, akik steampunkkal fekszenek és kelnek, és én sem tartozom közéjük. Magamat főleg hippinek tartom. De az tagadhatatlan, hogy a steampunk az életem egyik fontos eleme, hisz „megélhetési fogaskerekes” vagyok. Volt egy bátor pont az életemben, mikor a munkámat lecseréltem egy vállalkozásra, amiben kreativitásomat a steampunkot szerető emberek fantáziájának megvalósítására fordíthatom, mivel rájöttem, hogy „érték” hozzá. Jómagam egy órásműhelyben nőttem fel, így a mechanika szépségét az anyatejjel szívtam magamba – bár, csak az esztétikáját, mérnöknek tehetségtelen vagyok. Elkezdtem hobbiként alkotni, majd jöttek a felkérések. Csak annyi a recept, hogy minden műbe teszek valami kicsit újat, többet, és főleg magamat. Így folyamatosan fejlődöm is. Ez az én gőzbetyárságom útja: egy olajos gyármunkás-ként ebben a világban... nem éppen teaszürcsölgető viktoriánus életmód.

Mit kell tudni az alteregójáról – steamsonájáról –, Zackary mesterről? Mi a története?

– Nem közelíteném meg ennyire szerepjátékosan, bár igaz, ami igaz, valóban szeretem a munkás éneket leválasztani magamról, még ha ez nem is látszik kívülről. Mivel csak poénként kezelem Professor Zackaryt – egy-két steampunk videóban tűnök fel így –, nem gondolkodtam a múltjáról: ahhoz valóban egy más világban kéne élnem belül, de én szeretek ebben a világban élni. Zackary története egy nap majd az én történetem lesz, egy srácé, aki számos munkában kipróbálta magát, de mindenhol menekülnie kellett. Végül eme munkák tapasztalatait egybegyűrve a saját útján kezdett járni. Nem a milliárdos vállalkozást tűzte ki célul, csak annyit, hogy a munka számára örömteli legyen, és a hozamot arra fordítsa, hogy környezetének segíthessen akár idővel, akár mással.

Ez fontosabb, mint egy karakterlap egy posztapokaliptikus játékban.

Meséljen a legutóbbi akciójukról a Sziget Fesztiválon. Hogyan viszonyultak önökhöz?

– A legutóbbi Sziget fesztiválon, amin voltam, kettő nagy alkotóval társultam, Steampunk Alchemyvel és Dr. Leslie Aromóval. Néhány alkotásunkkal egy elég színvonalas steampunk installációt raktunk össze a Természettudományi Múzeum zászlaja alatt, mivel ők is elég nagy rajongói ennek a szubkultúrának. Elég sikeresnek volt mondható, mindig jöttek érdeklődők, akik fotózkodhattak és hagytak nem kevés dicsérő szót. Jómagam is felnőtt fejjel ismertem meg a „steampunk” kifejezést, és ennek a világnak a hatalmasságát. Mindig azzal a reménnyel települök ki, hogy valakit megfer-tőzhessenek ugyanígy.

Milyennek látja Magyarországon a steampunk szubkultúra helyzetét?

– Nagyon sok könnyed szubkultúra van a világban, és az emberek ezeket úgy fogyasztják, mint a divatcikket – esznek belőle, majd továbblépnek. Így itthon, a Steampunk szubkultúra is folyamatosan változik, hol bővül, hol visszaesik. Vannak nagyon steampunkhű emberek, és vannak, akiknél csak fellángolást jelent – hirtelen múlt időben beszélünk róluk. Kevesen vagyunk, és hazudnék, ha azt mondanám, hogy

ami van, a mag, az erős lenne, mert nem az. De elmondható, hogy miután lassan lecseng a steampunk divatként való elfogyasztása, akik igazán az elkötelezettjei, azok a jövőben meg fognak erősödni, és ahol csak lehet, lehetőséget biztosítanak majd az újonnan érkezőknek. Rendezvényekkel, és akár egy egyesületi tagsággal, ami a Steampunk zászlaja alatt létesült.

Mik a legfontosabb elemei a gőzbetyárságnak? Hogyan válhat valaki steampunkká?

– Talán a legfontosabb az ipari forradalom előtti világ szeretete, még ha nem is tudatosan. Ha ez megvan, ebből kialakulhatnak a belső és külső rajongói elemek. Belsőleg számomra a mechanikus dolgok imádata, hogy minden mostani használati tárgyat így akarok működtetni – persze csak a képzelet szintjén. Külsőleg pedig nagyon egyértelmű elemei vannak az öltözködésben, mint a cylinder goggle-lel, ipari forradalom korabeli ruhák és pár, kissé túlzottan fantasztikus kiegészítővel fűszerezve. Ha valaki el akar indulni a steampunk útján, akkor lehet, belül már az is. Külsőleg szerintem meg kell alkotnia a számára legjobban tetsző karaktert, és annak öltözékét magára kreatív-kodnia. Ez a gyári munkástól kezdve, a felfedezőn, az írón és az udvarhölgyön át az örült tudósig bármi lehet. Az a jó, ha minél több kiegészítőjét maga alkotja meg, mert akkor őszintébb lesz, és nagyobb szórakozást is jelent. Hisz az a fontos, hogy örömeiket leljük benne – ahogy én a magamhoz hű karakterben, a steampunk ékszerész és felfedező életmódjában.

Irodalom

- Balogh Levente 2018. Kis magyar steampunk – kritika a Kincsem című filmről. *Krónika online*, 2018. január 15. = <https://kronika.ro/kultura/kis-magyar-steampunk-kritika-a-kincsem-cimu-filmrol> (2018. október 11.)
- Bari Máriusz 2007. Mai korok feltalálói: előre a gőzképekhez! – Videókkal. *HVG*, 2007. szeptember 3. = http://hvg.hu/kultura/20070903_steampunk_modern_feltalalok_datamancer (2018. október 11.)
- Barrett, Leonard E. 1997. *The Rastafarians*. Boston, Beacon Press.
- Baudrillard, Jean 1996. A szimulákrum elsőbbsége. In Kis Attila–Kovács Sándor S. K.–Odorics Ferenc (szerk.): *Testes könyv I.* Szeged, Ictus és Jate Irodalomelméleti Csoport, 161–193. p.
- Bobak Szilvia 2017. Modern átváltozások – Lányok, akik a beöltözős szubkultúrákban találták meg önmagukat. *Marie Claire*, 2017. május 26. = <https://marieclaire.hu/eletmod/2017/05/26/modern-atvaltozasok-lanyok-akik-a-beoltozos-szubkulturakban-talaltak-meg-onmagukat/> (2018. október 11.)
- Coolgear Steampunk – Vörös Zoltán / Zackary mester (Facebook-profil) = <https://www.facebook.com/coolgearsteampunk/> (2018. október 11.)
- Csőrgő Norbert 2011. Art rovat – Steampunk biblia. *Fiction Kult* = <http://fictionkult.hu/cikk/art-rovat-steampunk-biblia-1001> (2018. október 11.)
- DeviantArt Hungarian Steampunk alcsoportja = <https://hungariansteampunk.deviantart.com/> (2018. október 11.)
- Diningguide 2016. Jókai saláta. *Diningguide*, 2016. augusztus 4. = <http://www.diningguide.hu/steampunk-szolnokon-megnyitott-a-sorarium/> (2018. október 11.)

- Dr. Leslie Aromo – *Steampunk Inventor & Craftsman* (facebook profil) = következő linken érhető el: https://www.facebook.com/drlesliearomo/?hc_ref=ARTjt9N9q90evHX1o-BovalETouQZWaUHLnJjGPzDsD_nmTgnLB-1MqJYyLwsgbiqOU (2018. október 11.)
- Gál Attila 2009/2010. *Szubkultúra–felfogások, szubkultúrák vizsgálatának lehetséges irányai, módszerei* [szemináriumi jegyzet]. = http://campuslet.unideb.hu/dokumentumok/tanulmányok1/Gal_Attila_szubkultura_felfogások.pdf. (2018. október 11.)
- Gőzharosna felhívása = <https://www.facebook.com/gozharosna/posts/2063514333917266> (2018. október 11.)
- Hodkinson, Paul 2002. *Goth: Identity, Style and Subculture*. Oxford, Berg Publishers.
- Hungarian Steampunk Community = <https://www.facebook.com/sztimpank/> (2018. október 11.)
- Jakab Albert Zsolt–Keszeg Vilmos (szerk.) 2007. *Csoportok és kultúrák – Tanulmányok szubkultúrákról*. Kolozsvár, Kriza János Néprajzi Társaság.
- Kacsuk Zoltán 2005. Szubkultúrák, poszt-szubkultúrák és neo-törzsek. A (látványos) ifjúsági (szub)kultúrák brit kutatásának legújabb hulláma. *Replika*, 53. sz. 91–110. p.
- Klág Dávid 2016. Furcsa egy hely lett Budapest új steampunk kocsmája. Index, 2016. szeptember 19. = https://index.hu/kultur/2016/09/19/krakn_town_kraft_sor_steampunk_rakoczi_ter/ (2018. október 11.)
- La Ferla, Ruth 2008. Steampunk Moves Between 2 Worlds. *The New York Times*, 2008. május 8. = http://www.nytimes.com/2008/05/08/fashion/08PUNK.html?_r=0 (2018. október 11.)
- Lovas Lajos 1994. A punk. Alternatív zenei mozgalmak a 80-as években. *Magyar Szemle, Új Folyam III.*, 3. évf. 10. szám. = http://magyarszemle.hu/cikk/a_punk (2018. október 11.)
- Lőrinczy Judit 2011. A gőz dicsérete – a steampunk vízió. *SfMag*, 2011. március 21. = <http://sfmag.hu/2011/03/21/a-goz-dicsere-a-steampunk-vizio/> (2018. október 11.)
- Magyar Természettudományi Múzeum Blog 2017. Steampunk Alchemy – Interjú Sztojanov Péterrel. Az emberek szeretik megélni a „nemvalóságot”. *Magyar Természettudományi Múzeum Blog*, 2017. augusztus 7. = http://mttmuzeum.blog.hu/2017/08/07/steampunk_alchemy_riport_steampunk (2018. október 11.). Sztojanov Peter Jr. munkái = <http://www.steampunkalchemy.com/hu/galeria> (2018. október 11.)
- Mizsei László, ifj. (Dr. Leslie Aromo) 2013. A steampunk irányzatról. *Humusz*, 2013. = <http://www.humusz.hu/kukabuvavar/steampunk-iranyzatról> (2018. október 11.)
- Nagy Krisztina (Szarvaspápa) 2015. Annamáriának és Baláznak iszonyú menő steampunk esküvője volt! *Velvet*, 2015. július 1. = https://velvet.hu/randi/2015/07/01/annamaria-nak_es_balazsnak_iszonyu_meno_steampunk_eskuvoje_volt/ (2018. október 11.)
- Neo-Victorian Studies = <http://www.neovictorianstudies.com/> (2018. október 11.)
- Nowotny, Novi 2013. A legrosszabb és a legjobb definíciók a steampunkról: viccestől a nevetésig. *Sztimpank*, 2013. január 1. = http://sztimpank.blog.hu/2013/01/03/a_legrosszabb_es_legjobb_definiciok_a_steampunkrol_viccestol_a_nevetsegesig (2018. október 11.)
- Nyugat.hu 2014. A hipsztereknek leáldozott, jön az elképesztően szexis steampunk irányzat. *Nyugat.hu*, 2014. december 2. = http://www.nyugat.hu/tartalom/cikk/85284_ezt_fogod_hordani_jovore_hodit_a_gozpunk (2018. október 11.)
- Origo 2013. Jövőre világalomra jut a steampunk. *Origo*, 2013. február 3. = <http://www.origo.hu/techbazis/20130203-az-ibm-szerint-2014re-vilaguralomra-jut-a-steampunk.html> (2018. október 11.)
- Piczil Márta 2002. Kultúra és szubkultúra elméletek. In Pikó Bettina (szerk.): *A deviáns magatartás szociológiai alapjai és megjelenési formái a modern társadalomban*. Szeged, JATEPress, 43–52. p.

- Postamesterxy 2010. Mitől punk a steampunk? *St!mpank*, 2010. április 14. = http://sztimpanyk.blog.hu/2012/10/02/mitol_punk_a_steampunk (2018. október 11.)
- Rácz József 1998. *Ifjúsági (szub)kultúrák, intézmények, devianciák. Válogatott tanulmányok.* Budapest, Scientia Humana.
- Rondaar 2014. Gözerével: A steampunk krónikája. *Galaktika online*, 2014. február 1. = <http://galaktika.hu/a-steampunk-kronikaja/> (2018. október 11.)
- Scriptum Metallum 2010. Sci-fi és steampunk a Szigeten. *Prae online*, 2010. augusztus 14. = <https://www.prae.hu/index.php?route=article%2Farticle&aid=2903> (2018. október 11.)
- Soós Tamás 2017. Steampunk rövidfilm készül a magyar tudósról, aki szabadságharcos robotot akar építeni. *IGN*, 2017. július 4. = <http://hu.ign.com/irinyi/25539/news/steampunk-rovidfilm-keszul-a-magyar-feltalalorol-aki-szabads> (2018. október 11.)
- St!mpank = <http://sztimpanyk.blog.hu/> (2018. október 11.)
- SteamCarnival programtervezete = <https://www.facebook.com/events/528736774173219/> (2018. október 11.)
- SteamPunk Magazine = <http://www.steampunkmagazine.com/> (2018. október 11.)
- Szapu Magda (szerk.) 2004. *Ifjúsági „szubkultúrák” Magyarországon és Erdélyben.* Budapest, MTA Politikai Tudományok Intézete.
- Szécsi Noémi 2015. Jókai 190. *Halcsontos fűző*, 2015. február 17. = <http://halcsontosfuzo.reblog.hu/jokai-190> (2018. október 11.)
- Sztojanov Peter Jr. 1916 [2016]. HUN – Steampunk a Szigeten. *Steampunk Alchemy*, 1916. [2016.] = <http://www.steampunkalchemy.com/hu/press/hun-steampunk-a-szigeten> (2018. október 11.)
- Takács Gábor (acélpatkány) 2009a. ...más néven Steampunk! *St!mpank*, 2009. július 18. = http://sztimpanyk.blog.hu/2012/10/02/mas_neven_steampunk (2018. október 11.)
- Takács Gábor (acélpatkány) 2009b. Kategorizálási kényszer – avagy ami az előbb kimaradt. *St!mpank*, 2009. július 19. = <http://sztimpanyk.blog.hu/2012/10/02/kategorizalasi-kenyszer-avagy-ami-az-elobb-kimaradt> (2018. október 11.)
- Tóth Emese (automaton_aliza) 2010. Stílusok és korszakok: az anakronista stílusirányzatok vázlatos áttekintése. *St!mpank*, 2010. május 24. = http://sztimpanyk.blog.hu/2010/05/24/stilusok_es_korszakok_az_anakronista_stilusiranyzatok_vazlatos_attekintese (2018. október 11.)
- Tóth Emese (automaton_aliza) 2011a. Gőzbetyárok Budapesten. *SFmag*, 2011. március 21. = <http://sfmag.hu/2011/03/21/gozbetyarok-budapesten/> (2018. október 11.)
- Tóth Emese (automaton_aliza) 2011b. Te milyen steampunk karakter lennél? *St!mpank*, 2011. november 24. = http://sztimpanyk.blog.hu/2011/11/24/te_milyen_steampunk_karakter_lennel (2018. október 11.)
- Tóth Emese (automaton_aliza) 2012. Mi ez a sok „-punkság”? *St!mpank*, 2012. december 2. = http://sztimpanyk.blog.hu/2012/12/02/mi_ez_a_sok_punksag (2018. október 11.)
- VanderMeer, Jeff-Chambers, S. J. 2011. *The Steampunk Bible. An Illustrated Guide to the World of Imaginary Airships, Corsets and Goggles, Mad Scientists, and Strange Literature.* New York, Abrams Image.
- Veres István 2016. Rasztafarianizmus – a legvidámabb vallás. *Vasárnap*, 2016. január 13. = <https://vasarnap.ujszo.com/2016/01/13/rasztafarianizmus-a-legvidamabb-vallas> (2018. október 11.)
- Wikipédia / *Steampunk* (szócikk) = <https://hu.wikipedia.org/wiki/Steampunk> (2018. október 11.)

PATRIK BAKA L.

STEAMPUNKS – IN THE WAKE OF THE HUNGARIAN STEAMPUNK SUBCULTURE

At the focus of this study stands the Hungarian steampunk subculture. In the preparatory phase, it explores the term of subculture from several aspects, then, while looking at the tendencies of the research of subcultures in Hungary, it determines the positions of its own investigation. The work is divided into three major parts. The first one focuses on and integrates the findings of the book by Jeff VanderMeer and S. J. Chambers entitled *The Steampunk Bible*, which, especially in its chapter on the steampunk subculture, details on all manifestations of the steampunk phenomenon. The second phase, based on available information from online fora, opens up a horizon on the activities of the Hungarian Steampunk Community, the local projection of the subculture. Finally, there are three short interviews included in the paper, in which we ask the illustrious figures of the community, above all, about what it means for them to be a steampunk. In the individual subsections we will also cover other interesting curiosities, but strictly moving to the end within inter-artistic space, as the steampunks are equally present in fine arts, fashion, music, cinematography, and literary fiction as well.